

АКТУАЛЬНО

Євген БЛАЖІВСЬКИЙ,

ректор Національної академії прокуратури України,
державний радник юстиції 1 класу,
доктор юридичних наук,
заслужений юрист України

Євген СКУЛИШ,

головний науковий співробітник
відділу досліджень проблем злочинності
в економічній сфері
Науково-дослідного інституту
Національної академії
прокуратури України,
генерал-майор,
доктор юридичних наук, професор

Олександр ШАМАРА,

завідувач наукової частини
Національної академії прокуратури України,
радник юстиції,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

УДК 343.9

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Протидія злочинності є специфічною соціальною системою. Її цілісне бачення та сприйняття як об'єкта відповідного організаційного впливу можливі лише у тому випадку, коли дії державних органів і установ, громадських формувань та окремих громадян належним чином забезпечуються, як це притаманно соціальним системам і правилам наукового управління суспільними процесами.

На думку вчених-кримінологів, протидію злочинності слід вважати пріоритетною в процесі забезпечення охоронюваних цінностей від злочинних посягань як головному напрямі діяльності держави у сфері охорони прав, свобод та інтересів громадян. Адже злочини є найбільш соціально небезпечними діями, вони

завдають шкоди життєво необхідним соціальним благам, заважають становленню та розвитку суспільних відносин [1, 78].

Окреслена проблематика останнім часом детально висвітлювалася у сучасній правовій літературі в роботах Г.А. Аванесова, О.М. Бандурки, В.В. Голіни, Л.М. Давиденка, А.Е. Жалинського, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, В.В. Коваленка, О.М. Литвинова, О.Б. Сахарова та інших учених. Але питання аналітичного забезпечення моніторингу протидії злочинності залишилось поза увагою дослідників.

Водночас функціональна характеристика цієї системи має важливе прикладне значення, тому що забезпечує можливість визначення спільних ознак

різних видів діяльності з урахуванням інструментальної, методичної, методологічної та психологічної єдності основних організаційно-функціональних засад. Тож розгляд аналітичної роботи з позицій і криз призму зазначеного функціонального підходу, а також визначення її особливостей у контексті протидії злочинності є метою цієї статті.

Протидія злочинності останнім часом зазнала численних організаційно-функціональних змін, що призвело до зниження рівня ефективності як самої цієї діяльності, так і її управлінської складової. Відтак, вироблення нових підходів до її організації та здійснення сьогодні вкрай актуальне. Передусім потрібно ґрунтуватися на системному аналізі різномірної інформації стосовно вирішення завдань моніторингу протидії злочинності, що дало б змогу визначати тенденції поширення основних криміногенних процесів, які відбуваються у суспільстві.

Важливе значення для виконання цих завдань має аналітична робота в сфері протидії злочинності, що є одним із основних елементів процесу пізнання та характеризується сукупністю особливих ознак, які виокремлюють її з-поміж інших видів аналізу в діяльності органів влади. Унаслідок використання різноаспектних відомостей аналітична робота дає змогу встановлювати індивідуальну або групову належність різних об'єктів кримінологічного впливу, досліджувати їхні властивості та стани, а також результати і співвідношення різних факторів, що справляють на них певний вплив, прогнозувати подальший хід кримінальних подій, виявляти приховані взаємозв'язки між об'єктами тощо.

Позитивних результатів моніторингу протидії злочинності можна досягти завдяки ефективній діяльності спеціалізованих суб'єктів аналітичної роботи. Передумовою для їх успішного становлення є попередній досвід, напрацьований у вітчизняній теорії і практиці боротьби зі злочинністю. Питання вдосконалення аналітичної роботи на різних етапах розвитку системи правоохоронних орга-

нів неодноразово виносило на порядок денний [2, 106–130]. Однак, незважаючи на це, на сьогодні воно остаточно не вирішено. Позитивним зрушенням у діяльності спеціалізованих суб'єктів аналітичної роботи, як і раніше, перешкоджає відсутність чітких нормативно-правових, організаційних і методичних її засад.

Дотепер практично жодному суб'єкту протидії злочинності не вдалося сформувати ефективну систему інформаційно-аналітичних підрозділів шляхом створення єдиного інформаційного простору свого відомства, не кажучи вже про інтеграцію зусиль усіх правоохоронних органів у цьому напрямі. Більше того, досі не вироблено єдиного підходу щодо:

1) створення інформаційної бази моніторингу протидії злочинності з метою реєстрації кримінально активних осіб і кримінальних подій, формування обліку та інтегрованого банку цих даних;

2) процесів автоматизації аналітичної роботи з урахуванням використання можливостей інформаційних, лінгвістичних та комп'ютерних технологій.

Як і раніше, відсутні чіткі критерії та показники оцінки діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів. Не налагоджено ефективну професійну підготовку фахівців у зазначеній сфері. Все це значно уповільнює вирішення завдань моніторингу протидії злочинності, пов'язаних із оздоровленням криміногенної обстановки в суспільстві.

Аналітична робота здійснюється на всіх стадіях кримінологічного моніторингу. Тому її зміст необхідно розглядати в набагато ширшому аспекті – не тільки як роботу спеціалізованих суб'єктів у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, а і як основну функцію моніторингу протидії злочинності, до реалізації якої причетні всі без винятку суб'єкти. З певною мірою умовності між моніторингом протидії злочинності й аналітичною роботою у функціональному контексті можна поставити знак рівності.

Подібне визначення сутності аналітичної роботи передбачає вирішення

цілої низки загальнотеоретичних базових питань. Із цих позицій аналітична робота вбачається методологічною основою теорії моніторингу протидії злочинності, яка є одним із основних засобів контролю, впливу і, врешті-решт, управління у цій сфері.

З огляду на викладене можна виділити три основні рівні аналітичної роботи:

- застосування її основ усіма без винятку працівниками того чи іншого суб'єкта протидії злочинності в ході виявлення первинних кримінологічних даних;

- аналітичне забезпечення кримінального провадження, а також супроводження інших форм реагування на протиправну поведінку;

- аналіз, що забезпечує прийняття раціональних управлінських рішень у сфері протидії злочинності, і контроль за їх реалізацією, який проводиться організаційно-аналітичними структурами суб'єктів протидії злочинності.

Закономірності, пов'язані із виконанням на цих трьох рівнях аналітичної роботи, можна класифікувати за такими трьома групами:

- 1) закономірності, що належать до утворення кримінологічної інформації, її виявлення, отримання, перевірки та фіксації. Вони багато в чому характеризують пізнавальну сутність аналітичної роботи у системі кримінологічного моніторингу та є важливою складовою предмета його теорії;

- 2) закономірності, які стосуються діяльності суб'єктів протидії злочинності з використання кримінологічної інформації. Їх пізнання дає змогу впроваджувати результати аналізу в кримінологічний процес;

- 3) закономірності, які стосуються організації моніторингу протидії злочинності. Серед них найбільш важливими є ті, що визначають:

- особливості організаційно-штатної будови інформаційно-аналітичних підрозділів;

- функції їхніх співробітників як суб'єктів кримінологічного моніторингу;

- основи взаємодії суб'єктів у єдиному інформаційному просторі в межах реалі-

зації зв'язків координації і субординації при вирішенні покладених на них завдань.

Вивчення перелічених закономірностей сприяє здійсненню підбору і розстановки фахівців у галузі кримінологічного аналізу, спеціалізації та вдосконаленню їхньої професійної майстерності, контролю і наданню допомоги в організації їх праці.

Аналітична робота незалежно від сфери застосування – це творча діяльність, пов'язана з оцінкою наявної інформації та підготовкою на її основі оптимальних рішень [3, 77]. Наведене твердження повною мірою стосується і місця аналітичної роботи в системі моніторингу протидії злочинності в цілому, основний зміст якого полягає у приведенні розрізнених кримінологічних та інших відомостей, що становлять інтерес, в логічно вибудовану й обґрунтовану систему залежностей (просторово-часових, причинно-наслідкових та інших), що дають змогу правильно оцінити як усю сукупність фактів, так і кожен із них окремо.

Характерними особливостями цієї роботи, що відрізняють її від інших видів аналізу у сфері правоохоронної діяльності, здійснюваного, наприклад, експертно-криміналістичними, слідчими підрозділами, є непроцесуальний характер, специфічні суб'єкти здійснення, інформаційна база, цілі, завдання, об'єкти і предмет дослідження, а також форми, види, засоби, методи та способи її виконання.

У будь-якому виді аналізу загальнонаукові методи (спостереження, експеримент, моделювання, наукова абстракція, вимірювання, опис, порівняння тощо) і прийому логічного мислення (аналіз, синтез, індукція, дедукція), поєднуючись між собою незалежно від його специфіки, реалізуються в ході складного комплексу пізнавальних дій – встановлення належності об'єктів, визначення їх властивостей, співвідношень і взаємозалежностей, а також визначення їхніх можливих станів у майбутньому.

Засобом відшукування істини в кримінологічному моніторингу, що об'єднує ці

елементи пізнання, є аналітична робота. Вона інтегрує усі основні форми пізнавальної діяльності, якими вільно оперують під час здійснення моніторингу протидії злочинності.

Незважаючи на те, що аналітична робота в цілому має непроцесуальний характер, вона не повинна дистанціюватися від процедур кримінологічного моніторингу. Навпаки, всі її форми і види чітко орієнтовані на перспективу формування інформаційного простору протидії злочинності.

Під час аналітичної роботи непроцесуального характеру застосовуються переважно статистичні методи дослідження. В аналітичній роботі їх не тільки не заперечують, а, навпаки, широко використовують, наприклад, для проведення спеціального аналізу кримінологічної обстановки.

З огляду на викладене доречно звернути увагу на те, що Генеральною прокуратурою України розроблено Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69. У Положенні визначено порядок формування та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також надання відомостей із нього. Реєстр утворено відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України з метою забезпечення: єдиного обліку кримінальних правопорушень і прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі.

Результати, одержані під час реалізації певних форм і видів аналітичної діяльності, можна диференціювати не тільки відповідно до їх практичної значущості. Це також можна зробити за принципом їх використання в окремі періоди часу. Наприклад, дехто з фахівців поділяє методи аналітичної діяльності

на ретроспективний аналіз (аналіз минулого), сучасний аналіз (аналіз сучасного) та прогностичний аналіз (аналіз майбутнього) [4, 16–18]. Однак, незважаючи на наявність у подібній класифікації раціональності, вона не дає можливості вийти за межі абстрактних суджень.

Пізнавальне значення аналітичної роботи для системи протидії злочинності, зокрема й у практичному аспекті, не обмежується функцією заповнення інформаційного вакууму. Її застосовують і в інших не менш значущих сферах. Насамперед це пов'язано з її функцією як елемента управлінської діяльності щодо протидії злочинності, спрямованої на вирішення тактичних і стратегічних завдань, у тому числі й тих, що стосуються координації роботи різних органів та відомств по боротьбі зі злочинністю, зокрема і міжнародних.

Управлінський процес у будь-якій сфері людської діяльності, в тому числі й правоохоронній, утворює замкнутий цикл, усі ланки якого взаємозалежні, а зв'язки, що виникають між ними, носять інформаційний характер, поділяючись на два типи:

- а) вертикальні зв'язки (зв'язки субординації);
- б) горизонтальні зв'язки (зв'язки координації) [5, 39].

Консолідуєчим елементом у системі цих взаємозв'язків наразі і є аналітична робота (аналіз), яку розуміють у теорії управління правоохоронною діяльністю як дослідження керівниками за допомогою методів логічного мислення різних характеристик тих чи інших службових ситуацій – умов діяльності виконавців, що проявляються при реалізації вертикальних і горизонтальних взаємодій [6, 12].

Варто наголосити, що загальна теорія управління і теорія управління в сфері правоохоронної діяльності тісно пов'язані між собою. Центральною інтегруючою ланкою (і в даному випадку об'єктивно) є окрема теорія аналітичної роботи, покликана забезпечити реалізацію, мабуть, найважливішого механізму моніторингу протидії злочинності – процесу пізнання.

Аналітична робота цілком інтегрована в інформаційну сферу, яка є системоутворюючим елементом життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України. Водночас одним із елементів національної безпеки держави є безпека її інформаційної сфери (інформаційна безпека). Якщо розуміти під станом захищеності національних інтересів в інформаційній сфері сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства і держави, то аналітична робота як невід'ємна складова цієї сфери, за допомогою якої виконуються завдання моніторингу протидії злочинності, одночасно покликана захищати зазначені інтереси, породжуючи при цьому комплекс суспільних відносин.

Не зайвим буде ще раз наголосити і на управлінській функції аналітичної роботи, ефективному здійсненню якої сприяє дедалі більше впровадження інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що реалізують специфічні інформаційні технології, а також системи регулювання суспільних відносин, що при цьому виникають.

Врешті, аналітична робота є тим консолідуючим чинником, за допомогою якого наочно відтворюється практичне застосування організаційних форм, методики, тактики і технічних засобів моніторингу протидії злочинності.

Зроблені висновки щодо сутності аналітичної роботи в системі моніторингу

протидії злочинності повністю відповідають усталеним уявленням про те, що предмет будь-якої теорії є тією консолідуючою основою її змісту, яка відображає структуру, зв'язки між окремими елементами, форми прояву об'єктивних закономірностей у тій предметній сфері, яка становить об'єкт пізнання даної теорії [7, 88–89].

Проникаючи в усі ці галузі науки, теорія кримінологічного моніторингу через аналітичні підструктури тісно взаємодіє з ними, залишаючись при цьому самостійною галуззю знань. Утворюючи специфічну систему знань, вона породжує нові процеси і явища в структурі теорії протидії злочинності, стосується не тільки окремих наукових, а й загальнонаукових положень (оптимізація структури знань; формування нових ідей; визначення переліку і змісту основних організаційно-управлінських функцій; нове бачення структури та інформаційно-аналітичної природи кримінологічних заходів тощо).

З цієї точки зору аналітичну роботу можна розглядати як своєрідний метод пізнання властивих предмету теорії протидії злочинності закономірностей і метод розвитку аналізованої теорії в цілому. Акумулюючи форми і способи вирішення завдань з інших сфер пізнання, теорія розвиває та використовує власні методи, форми і способи організації пізнання, які інтегруються у межі таких утворень, як напрямки моніторингу протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. *Литвинов О.М.* Напрямки оптимізації інтегрованих зв'язків між елементами соціально-правового механізму протидії злочинності / О.М. Литвинов // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2008. – № 817. – Вип. № 1(3). – С. 78–84. – (Серія «Право»).
2. *Бандурка О.М.* Стратегія і тактика протидії злочинності: моногр. / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов. – Х.: НікаНова, 2012. – 318 с.
3. *Боков А.В.* Организация борьбы с преступностью: моногр. / А.В. Боков. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2003. – 175 с.
4. *Овчинский А.С.* Правоохранительные инфотехнологии: науч. доклад / А.С. Овчинский. – М.: Норма, 2009. – 144 с.
5. *Білоус В.Т.* Координація боротьби з економічною злочинністю: моногр. / В.Т. Білоус. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2002. – 449 с.
6. *Елинский В.И.* Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: моногр. / В.И. Елинский. – М.: Экзамен, 2001. – 228 с.

7. Єріна А.М. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. – К.: Центр учбової літератури, 2004. – 212 с.

Євген БЛАЖІВСЬКИЙ,
Євген СКУЛИШ,
Олександр ШАМАРА

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Статтю присвячено розгляду змісту та особливостей аналітичної роботи в моніторинговій діяльності правоохоронних органів. Встановлено закономірності формування системи відповідних наукових положень.

Ключові слова: аналітична робота; моніторинг; протидія злочинності.

Евгений БЛАЖИВСКИЙ,
Евгений СКУЛЫШ,
Александр ШАМАРА

ОСОБЕННОСТИ АНАЛИТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В КОНТЕКСТЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Статья посвящена рассмотрению содержания и особенностей аналитической работы в мониторинговой деятельности правоохранительных органов. Установлены закономерности формирования системы соответствующих научных положений.

Ключевые слова: аналитическая работа; мониторинг; противодействие преступности.

Evgen BLAZHIVSKY,
Evgen SKULUSH,
Oleksandr SHAMARA

PECULIARITIES OF ANALYTICAL WORK IN THE CRIME CONTERACTION CONTEXT

The article is devoted to the content and peculiarities of analytical work in the monitoring activity of law enforcement bodies. It states the trend of formation of the relevant scientific theses system.

Keywords: analytical work; monitoring; crime counteraction.

